asupra politicii interne a domnitorului, autorul reuşeşte să rezolve în mod ştiinţific principalele probleme ridicate de această perioadă. Remarcăm, de asemenea, ca un merit, echilibrul judicios dintre capitolele lucrării. Scrisă îngrijit şi atent, cartea cîştigă şi prin calităţile literare ale autorului

I. Toderaşcu

B. REIZOV, *L'Historiographie romantique française (1815—1830).* Editions en langues étrangères Moscou, f. a. 807 p.

Istoriografia romantică franceză a atras în repetate rînduri atenţia cercetătorilor; totuşi, pînă în ultimii ani nu i-a fost consacrată o monografie care să merite acest nume. Or, avînd în vedere locul important pe care-l ocupă reprezentanţii săi atît în dezvoltarea istoriografiei cît şi în istoria ideilor în general — e suficient să notăm faptul, menţionat de Marx, că ei au dezvăluit, primii, esenţa luptei de clasă [1] — necesitatea unei asemenea monografii apare ca evidentă. Lucrarea lui B. Reizov, publicată mai întîi în limba rusă (în 1956), este tocmai un răspuns la această cerinţă, ea încadrîndu-se, în acelaşi timp, pe linia preocupărilor istoriografice ale cercetătorilor sovietici.

Fără îndoială că elaborarea unei asemenea lucrări presupunea rezolvarea a numeroase dificultăţi, cea mai importantă provenind din faptul că istoriografia romantică franceză nu reprezintă o şcoală în adevăratul înţeles al cuvîntului, majoritatea reprezentanţilor săi acţionînd, cu toate influenţele suferite, separat. Acest fapt a impus autorului tratarea aparte a fiecărui istoric, lucrarea prezentîndu-se astfel ca o suită de monografii. Precizăm însă că această metodă nu dăunează unităţii prezentării. Prin ordinea logică în care sînt trataţi diferiţii reprezentanţi ai romantismului în istoriografie, prin analiza locului pe care-l ocupă fiecare în cadrul acestui curent ca şi a numeroaselor influenţe receptate sau exercitate, lucrarea păstrează un caracter unitar. La aceasta mai contribuie şi cadrul cronologic precis al lucrării. Limitarea strictă la anii Restauraţiei subliniază de la început legătura strînsă între problemele generale ale acestei perioade şi apariţia şi tendinţele istoriografiei romantice franceze. Pentru că, deşi apariţia sa a fost pregătită de evoluţia anterioară a ştiinţei istorice, a filozofiei şi a politicii, deşi influenţele străine sînt numeroase, istoriografia romantică franceză rămîne totuşi indisolubil legată de problemele pe care le ridică Restauraţia. Noul curent se încadrează mişcării opoziţioniste îndreptate împotriva încercărilor ultrareacţionarilor — care, „nu uitaseră nimic şi nu învăţaseră nimic" — de a elimina complet cuceririle Revoluţiei. De altfel, necesitatea de a păstra aceste cuceriri, necesitatea de a justifica Revoluţia franceză, au determinat în mare măsură orientarea opoziţiei spre studiile de istorie, istoria constituind pentru ideologii burgheziei „un arsenal de argumente, în lupta lor contra reacţiunii" (p. 7). După 1830 însă situaţia se prezintă cu totul schimbată şi autorul nu a depăşit decît foarte rar această limită. Majoritatea istoricilor romantici au considerat că o dată cu venirea la putere a marii burghezii lupta lor era încheiată, unii dintre ei chiar — Guizot, Thiers — devenind înalţi demnitari ai Monarhiei din iulie. Şcoala care exista înainte de această dată şi-a cărei legătură principală era lupta împotriva reacţiunii din vremea Restauraţiei încetează să existe ca atare, foştii ei reprezentanţi canalizîndu-şi cercetările în direcţii diferite.

Respingînd tratarea statică a problemelor, B. Reizov îşi propune să studieze „istoriografia romantică în evoluţia sa şi în lupta sa contra istoriografiei «clasice» a secolului luminilor şi pentru o nouă concepţie conformă noilor probleme sociale" (p. 12). Este deci firesc ca, pentru înţelegerea acestei evoluţii, primul capitol să fie

[1] M a r x-E n g e l s, *Opere alese*, (în două volume), II, Ed. a II-a, ESPLP, 1955, p. 493.

rezervat tradițiilor secolului al XVIII-lea, școlii „filozofice" și „clasice", accentuîndu-se asupra lui Pierre Daunou „cel mai erudit dintre reprezentanții vechii școli" (p. 31).

Capitolele următoare sînt consacrate lui Sismondi, ale cărui opere reprezintă „leagănul romantismului", și Villemain cu care se produce cotitura decisivă spre noul curent. Un loc important este acordat lui Thierry, considerat ca cel care a pus bazele teoretice ale noii orientări. Se accentuează asupra faptului că Thierry a fost primul care a sezisat principiul luptei de clasă — este cunoscut că Marx l-a numit „părinte al luptei de clasă" — subliniindu-se însă că atitudinea sa socială îl făcea incapabil să depășească în această privință teoria cuceririi feudale, cu toate limitele pe care le implică aceasta.

În continuare sînt tratați Prosper de Barante — creatorul școlii narative, — Guizot, la care întîlnim acum ideea valoroasă că „epoca modernă și omul modern sînt o sinteză a dezvoltării anterioare" (p. 328), apoi Mignet și Thiers ca istorici ai Revoluției franceze. Reține atenția filozofiei istoriei la Thiers conform cărei „învingătorul este cel care are întotdeauna dreptate" (p. 410) și care anunță încă de pe acum politica sa viitoare de înăbușire a mișcărilor revoluționare.

În legătură cu Victor Cousin — reprezentant al eclectismului în filozofia istoriei — se accentuează asupra influențelor exercitate de acesta, cel puțin la început, asupra lui Michelet și Quinet, ultimii fiind considerați, aproape în egală măsură, întemeietorii școlii simbolice. La Michelet se subliniază faptul că preluînd teoria lui Vico, după care evoluția omenirii are loc în cerc închis, el îi substituie ideea de mișcare în spirală aducînd în felul acesta un element de progres (p. 519). Ultimul mare reprezentant al romantismului este Ballanche; la acesta însă „istoria devine definitiv poezie și prin aceasta chiar încetează să mai fie istorie" (p. 691).

În sfîrșit, un capitol este consacrat influențelor pe care le exercită romantismul. Un loc aparte este acordat lui Chateaubriand care, precizează autorul, fiind prin unele din operele sale anterioare „profesorul istoricilor romantici, devine, într-o anumită măsură, discipolul lor" (p. 727).

Fără îndoială că între istoricii romantici francezi există numeroase deosebiri. De aceea, încercările de a caracteriza noul curent pe baza numai a unor caracteristici ale sale — tendința spre „culoarea locală", transformarea stilului dintr-un „cosmetic" într-o metodă — riscă să rămînă unilaterale. Unitatea acestui curent, subliniază B. Reizov, nu poate fi înțeleasă decît în legătură cu realitățile politice din vremea Restaurației. Deși deosebiți uneori din multe puncte de vedere, toți reprezentanții istoriografiei romantice franceze „erau uniți în lupta pentru Chartă și contra guvernului reacționar și făceau cauză comună în domeniul istoriei" (p. 800). În legătură cu acest fapt, considerăm că ar fi fost util dacă s-ar fi acordat, în partea introductivă a lucrării, mai mult spațiu situației politice a Franței după 1815. Aceasta ar fi contribuit într-o și mai mare măsură la plasarea istoriografiei romantice în tabloul general al Restaurației.

Vorbind în general despre lucrarea lui B. Reizov trebuie să remarcăm faptul că metoda științifică se îmbină în mod fericit cu claritatea expunerii ca și precizia și finețea analizei cu puterea de sinteză. Ea constituie astfel o lucrare indispensabilă oricărui cercetător al acestei probleme.

Nu putem încheia fără a sublinia că pentru cercetătorii romîni lucrarea prezintă și o importanță particulară. Este cunoscută în general influența pe care istoricii romantici francezi au exercitat-o asupra unor istorici romîni — Kogălniceanu de exemplu[2]. În determinarea și aprecierea științifică a acestor influențe — și aici sînt încă multe de făcut — cercetătorul are în lucrarea lui B. Reizov un îndreptar oricînd util.

V. Cristian

---

[2] A. Oțetea, *Introducere* la M. Kogălniceanu, *Opere*, tom. I, *Scrieri istorice*, p. 16—17.